

Monika Sadowska

Instytut Psychologii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Marta Brachowicz

Wyższa Szkoła Biznesu
National-Louis University w Nowym Sączu

STRUKTURA INTELIGENCJI EMOCJONALNEJ

1. Wprowadzenie

W badaniach mających na celu znalezienie czynników determinujących jakość ludzkiego życia oraz poziom osiągnięć w różnych obszarach funkcjonowania centralne miejsce zajmują zdolności poznawcze i cechy osobowości jednostki. Wraz z pojawieniem się w literaturze pojęcia inteligencja emocjonalna (Salovey, Mayer 1990) otworzyły się dodatkowe możliwości wyjaśniania przy pomocy tego konstruktu zachowania człowieka. W związku z tym inteligencja emocjonalna stała się atrakcyjnym obszarem badań empirycznych.

Pojęcie inteligencji emocjonalnej w stosunkowo krótkim czasie uzyskało dużą popularność. Wciąż jednak dyskutuje się nad jego właściwym rozumieniem, jest ono bowiem różnie definiowane. Niejednokrotnie opisuje się je poprzez wyliczenie różnorodnych zdolności, zestawu cech (Goleman 1997, 1999; Mayer, Salovey 1999), co wskazuje na niejednoznaczność terminu inteligencja emocjonalna.

Obecnie EI ujmuje się w dwojaki sposób, jako zbiór zdolności poznawczych (*ability EI*), które skutecznie można badać za pomocą skal testowych oraz jako zespół cech osobowości (*trait EI*) badanych z zastosowaniem kwestionariuszy (Petrides, Furnham 2001). W literaturze nie ma jednoznacznych doniesień na temat tego, czy te odmienne metody badają ten sam konstrukt inteligencji emocjonalnej (Austin i in. 2005). Jedną z metod do badania inteligencji emocjonalnej jako cech jest *Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej*

(INTE) N. S. Schutte, J. M. Malouffa, L. E. Halla, D. J. Haggerty'ego, J. T. Coopera, C. J. Golden.

Z uwagi na wielowymiarowość inteligencji emocjonalnej oraz niejednoznaczność wyników dotychczasowych badań dotyczących jej struktury, zrealizowano projekt badawczy wśród studentów przy użyciu kwestionariusza *INTE*. Uzyskane wyniki poddano następnie analizie czynnikowej, której rezultaty zaprezentowano i omówiono w niniejszym artykule.

2. Koncepcje inteligencji emocjonalnej

Obecnie w literaturze opisywane są dwa modele inteligencji emocjonalnej:

- 1) Model mieszany (popularny) – koncepcja Golemana (1997) i koncepcja Bar-On (1997);
- 2) Model zdolności Mayera i Saloveya (model naukowy) (1999).

Dla modelu mieszanego charakterystyczne jest włączenie w zakres pojęcia inteligencja emocjonalna cech osobowości, które nie są umiejętnościami umysłowymi. W modelu tym dość wyraźnie wskazuje się na dwie koncepcje wyjaśniające zjawisko inteligencji emocjonalnej. Bar-On (1997) na podstawie przeglądu i analizy psychologicznej literatury na temat cech osobowości, które występują u osób odnoszących sukcesy, wyróżnił pięć obszarów funkcjonowania: umiejętności intrapersonalne (emocjonalna samoświadomość, asertywność, samoobserwacja, samoaktualizacja, niezależność); umiejętności interpersonalne (interpersonalne relacje, społeczna odpowiedzialność, empatia); zdolności przystosowawcze (rozwiązywanie problemów, testowanie rzeczywistości, elastyczność); radzenie sobie ze stresem (tolerancja na stres, impulsywność, kontrola); ogólny nastrój (szczęście, optymizm).

Kolejny mieszany model inteligencji emocjonalnej zaproponował Goleman (1997, 1999). W modelu tym wyodrębniono pięć zasadniczych obszarów, które składają się na inteligencję emocjonalną: znajomość swoich emocji (uznanie uczuć za występujące, kierowanie od czasu do czasu swoimi uczuciami); kierowanie emocjami (kierowanie emocjami, aby były właściwe, zdolność do uspakajania siebie, zdolność do pozbawiania się narastającego niepokoju, posępności, irytacji); motywowanie siebie (podporządkowanie emocji określonym celom, odraczanie gratyfikacji, ograniczanie impulsywności, gotowość do ulegania zmiennym nastrojom); rozpoznawanie cudzych emocji (świadomość empatyczna, dostrajanie do tego, co inni potrzebują lub chcą); podtrzymywanie relacji (biegłość w zarządzaniu emocjami u innych, łatwość interakcji z innymi). Goleman (1997) twierdzi, że inteligencja emocjonalna stanowi trzon dla innych struktur w psychice jednostki i określa ją mianem charakteru.

W modelu zdolności z kolei zakłada się, że inteligencja emocjonalna stanowi zbiór zdolności umysłowych człowieka, które odnoszą się zarówno do sfery emocji, jak i intelektu. Model zdolności został zaproponowany przez Saloveya i Mayera (1990). Autorzy wyrażają pogląd, że emocje są zorganizowanymi odpowiedziami organizmu człowieka, przechodzącymi przez granice wielu psychicznych subsystemów, zawierającymi elementy fizjologiczne, kognitywne, motywacyjne i doświadczeniowe. Uważają oni, że reakcja emocjonalna potencjalnie sprzyja wzbogacającym jednostkę doświadczeniom. Autorzy traktują różnego rodzaju emocje jako współbrzące z procesem myślenia, a nie dezorganizujące go (Mayer, Salovey 1999).

Podstawą teoretyczną konstrukcji oryginalnej wersji kwestionariusza Schutte i współpracowników (1998) była pierwsza wersja modelu inteligencji emocjonalnej Saloveya i Meyera (1990), która ujmuje trzy następujące wymiary: zdolność do spostrzegania, oceny i ekspresji emocji, zdolność do ich regulacji u siebie i innych oraz zdolność do wykorzystania emocji do wspomagania myślenia i działania. Zdaniem autorów (Mayer, Salovey 1999) te realne zdolności są wyznacznikami inteligencji emocjonalnej. Według aktualnej koncepcji procesy związane z rozwojem inteligencji emocjonalnej zorganizowane są w sposób hierarchiczny, od najbardziej podstawowych, odnoszących się do prostych umiejętności w percepcji i ekspresji emocji, aż po poziom najwyższy, związany z refleksyjnością i świadomą regulacją emocji.

Zdaniem Nosala (1998) inteligencja emocjonalna łączy dwie sfery psychicznego funkcjonowania człowieka, intelektualną i emocjonalną. Stanowi ona wynik współdziałania mechanizmów, z jednej strony odpowiedzialnych za powstanie emocji, z drugiej dotyczących umysłowej kategoryzacji emocji i interpretacji sytuacji wywołujących różnorodne stany emocjonalne.

Oceniając zasadność istnienia tego pojęcia należy przeanalizować stopień jego odrębności przede wszystkim od cech osobowości oraz inteligencji ogólnej, jak również jego potencjał wyjaśniania funkcjonowania człowieka. W tym celu przeprowadzono liczne analizy korelacyjne pomiędzy wynikami badań EI a cechami osobowości, co ma szczególne znaczenie w przypadku ujmowania EI w kategorii cech, a nie zdolności. Metody do badania inteligencji emocjonalnej jako cechy, wykazywały w badaniach głównie pozytywny związek z ekstrawersją a negatywny z neurotycznością. Mniej istotne pozytywne korelacje dotyczyły otwartości, ugodowości i sumienności (Dawda, Hart 2000; Sal-kofske i in. 2003; Petrides, Furnham 2001; Schutte i in. 1998). W badaniach Ciarrochi i współpracowników (2000) EI nie było związane z neurotycznością i otwartością, korelacje stwierdzono natomiast z takimi wymiarami osobowości, jak samoocena, empatia oraz ekstrawersja.

Badania dotyczące związku pomiędzy inteligencją emocjonalną ujmowaną w kategoriach cechy a inteligencją ogólną wskazywały zarówno na istotne ale słabe, jak i nieistotne korelacje (Derksen i in. 2002, Newsome i in. 2000,

Saklofske i in. 2003, Schutte i in. 1998). Analizy przeprowadzone w oparciu o wyniki badań testowych inteligencji emocjonalnej jako zdolności nie potwierdziły znaczącego związku z IQ (Ciarrochi i in. 2000) lub zależność była średnio nasiloną (Schulte i in. 2004). Badania Mayer i współpracowników (2000) wykazały istnienie pozytywnego związku ogólnej inteligencji emocjonalnej, badanej z zastosowaniem eksperymentu, z inteligencją werbalną. W tych samych badaniach poszczególne zdolności, które reprezentują EI układały się na kontinuum od najsłabiej do najbardziej związanych z ogólną inteligencją.

W literaturze przedmiotu zamieszczone są doniesienia z licznych badań, które dotyczyły związku inteligencji emocjonalnej z różnymi wyznacznikami efektywności funkcjonowania jednostki w różnych obszarach jej życia. Niektóre z nich wskazują na pozytywny związek EI z osiągnięciami szkolnymi (Schutte i in. 1998, Petrides i in. 2004, Parker i in. 2004a) oraz zawodowymi (Law i in. 2004). W badaniach Parkera i współpracowników (2004b) ogólny wynik w skali inteligencji emocjonalnej Bar-Ona był słabym predyktorem osiągnięć w nauce, natomiast wybrane skale były znaczące, w tym inteligencja intrapersonalna, radzenie sobie ze stresem oraz zdolność do adaptacji – wyjaśniały bowiem 8-10% wariancji średnich wyników szkolnych uczniów. W innych badaniach korelacje pomiędzy EI a osiągnięciami w nauce były niskie oraz nieistotne statystycznie (Bastian i in. 2005). Potwierdzono również, że osoby z wyższą inteligencją emocjonalną doświadczają większej satysfakcji życiowej (Saklofske i in. 2003; Ciarrochi i in. 2001; Palmer i in. 2002; Bastian i in. 2005) oraz rzadziej pojawiają się u nich objawy depresji (Saklofske i in. 2003; Bastian i in. 2005, Dawda, Hart 2000). Jeżeli chodzi o relacje interpersonalne, wyższy poziom inteligencji emocjonalnej współwystępuje z większą i jakościowo lepszą siecią społeczną (Austin i in. 2005, Ciarrochi i in. 2000). Osoby takie mają bardziej rozwinięte umiejętności społeczne, nawiązują bliższe emocjonalnie i bardziej satysfakcjonujące relacje z otoczeniem, wykazują przy tym współpracującą postawę wobec swoich partnerów (Schutte i in. 2001). Ujemny związek stwierdzono natomiast pomiędzy EI a dewiacyjnym zachowaniem w szkole (Petrides i in. 2004), nadużywaniem alkoholu (Austin i in. 2005) lub środków psychoaktywnych, podejmowaniem czynów karalnych (Schutte i in. 1998). Ograniczeniem wyżej wymienionych badań może być jednak ich często korelacyjny charakter, który nie może być podstawą wyciągania jednoznacznych wniosków dotyczących kierunku ustalonych zależności oraz ich przyczynowości (Mateczak 2007).

Silny związek EI z osobowością budzi wątpliwość czy inteligencja emocjonalna jest użyteczna w badaniach dotyczących różnic indywidualnych. Jednym ze sposobów oszacowania odrębności konstruktu EI od innych zjawisk jest badanie jego znaczenia w przewidywaniu jakości funkcjonowania człowieka, kontrolując jednocześnie zmienne osobowościowe oraz poznawcze. W wielu badaniach okazało się, że znaczenie inteligencji emocjonalnej dla

wskaźników efektywności funkcjonowania jednostki utrzymuje się pomimo kontrolowania wpływu osobowości, zdolności poznawczych lub innych pokrewnych zmiennych (Bastian i in. 2005; Saklofske i in. 2003; Petrides i in. 2004; Ciarrochi i in. 2000; Gannon, Ranzi 2005; Law i in. 2004).

Zdaniem Law i współpracowników (2004) inteligencja emocjonalna jest związana z wymiarami osobowości, aczkolwiek jest od nich odrębna. Może być zatem dobrym predykatorem osiągnięć. Przy kontrolowaniu niektórych zmiennych w tym cech osobowości Wielkiej Piątki w dalszym ciągu wyjaśnia więcej niż 10% wariancji w zakresie osiągnięć człowieka. W badaniach Caruso i współpracowników (2002) inteligencja emocjonalna badana przy pomocy skali *MEIS* była względnie niezależna od tradycyjnie zdefiniowanych cech osobowości, co wzmacniałoby przekonanie o odrębności EI od pokrewnych zjawisk.

Podsumowując można odwołać się do konkluzji A. Matczak (2007), która przyznaje, że inteligencji emocjonalnej nie można uznać za lepszy predyktor osiągnięć człowieka w różnych obszarach funkcjonowania niż klasyczny IQ. Twierdzi jednak, że może ona znacząco zwiększać szansę przewidywania efektywności działań jednostki jako jedna z licznych uwarunkowań ludzkiej aktywności, którą warto uwzględniać w badaniach empirycznych. Petrides i współpracownicy (2004) podkreślali również, że z praktycznego punktu widzenia inteligencja emocjonalna wraz ze zdolnościami poznawczymi oraz cechami osobowości pozwala na skuteczne przewidywanie osiągnięć oraz zachowania człowieka.

Inteligencja emocjonalna rozwija się od wczesnej adolescencji do dorosłości (Mayer i in. 2000), możliwe jest przy tym doskonalenie związanych z nią zdolności poprzez intensywny trening (Schutte i in. 2001). W związku z tym empiryczne wyodrębnienie komponentów inteligencji emocjonalnej może okazać się przydatne w planowaniu oddziaływań treningowych. Oryginalna wersja skali Schutte i współpracowników (1998) do badania inteligencji emocjonalnej była wielokrotnie krytykowana między innymi za niespójne wyniki niezależnych badań dotyczące jej struktury czynnikowej (Austin i in. 2004). Liczba badań podejmowanych w celu ustalenia trafności czynnikowej tej metody w wersji przetłumaczonej oraz dostosowanej do warunków polskich jest ograniczona (Jaworowska, Matczak 2001).

3. Strategia badań własnych

W nawiązaniu do przedstawionych poglądów można stwierdzić, że inteligencja emocjonalna stanowi zespół dyspozycji (umiejętności) człowieka do efektywnego funkcjonowania w wymiarze osobistym, społecznym i zawodowym. Można więc wnosić, że jest wielowymiarowa. Przekonanie takie stało

się podstawą do sformułowania następującego pytania problemowego: Jaka jest struktura inteligencji emocjonalnej?

W celu odpowiedzi na wyżej postawione pytanie problemowe przeprowadzono badania wśród młodzieży akademickiej. W badaniach wzięli udział studenci lubelskich uczelni. Cała grupa badanych składała się ze 120 osób (67 kobiet i 53 mężczyzn), dla których średnia wieku wynosiła $M = 20,98$ lat. Większość badanych stanowiły osoby z III roku studiów (40,8%), I (25%), IV (21,7%) oraz II roku (11,7%).

Poziom i strukturę inteligencji emocjonalnej określono w oparciu o wyniki badań studentów *Kwestionariuszem Inteligencji Emocjonalnej (INTE)*, które następnie poddano analizie czynnikowej.

Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej (INTE)

Autorzy kwestionariusza za jego podstawę teoretyczną przyjęli pierwszą wersję modelu inteligencji emocjonalnej P. Saloveya i J. D. Mayera (1990) uwzględniającą trzy komponenty: zdolność do spostrzegania, oceny i ekspresji emocji; zdolność do ich regulowania u siebie i innych; zdolność do wykorzystania emocji jako czynników wspomagających myślenie i działanie. Jest to model zdolności, który jest silnie poznawczym ujęciem inteligencji emocjonalnej.

Uwzględnienie przez autorów testu trzech typów zdolności składających się na inteligencję emocjonalną dowodzi o zasadności postawionego przez autorów niniejszego artykułu pytania problemowego, które weryfikowano w oparciu o badania studentów kwestionariuszem *INTE*.

Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej składa się z 33 pozycji. Procedura badania jest typowa dla badań kwestionariuszowych. Badany ocenia na skali od 1 do 5 stopień, w jakim zgadza się z tym, że poszczególne zdania odnoszą się do niego (od „zdecydowanie nie zgadzam się” do „zdecydowanie zgadzam się”).

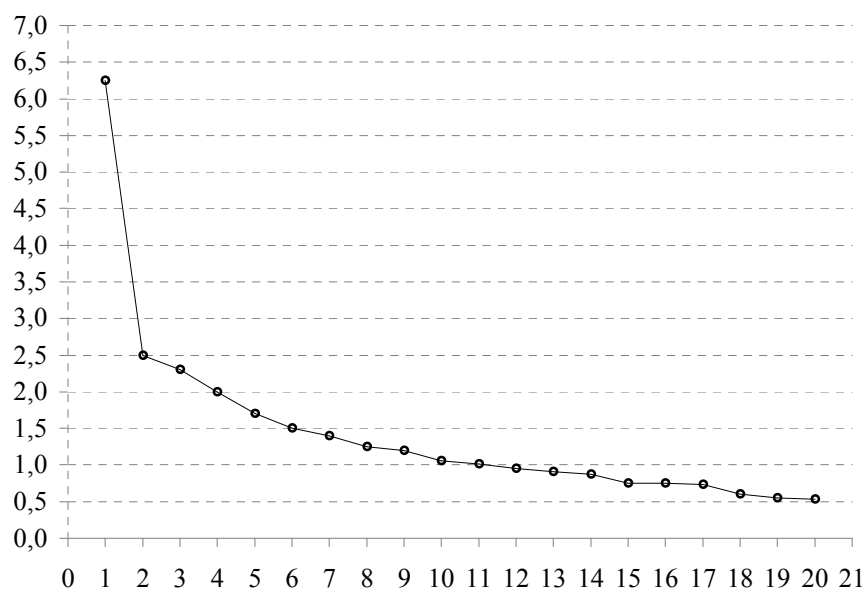
Polską wersję kwestionariusza *INTE* znormalizowano dla trzech grup populacji: uczniów szkół średnich ($N = 1536$), studentów wyższych uczelni ($N = 353$) oraz dorosłych w wieku 21-54 lat ($N = 346$). Dla prób normalizacyjnych wyznaczono współczynniki α Cronbacha, które mieszczą się w granicach od 0,83 do 0,87. Zgodność wewnętrzną kwestionariusza *INTE* jest w pełni zadowalająca i nie odbiega od zgodności wewnętrznej wersji oryginalnej. Warto podkreślić, że wyniki *INTE* w stosunkowo niewielkim stopniu są obciążone zmienną aprobaty społecznej i to mimo czytelności i „otwartości” większości pytań dla osoby badanej. Kwestionariusz jest pierwszym dostępnym w Polsce narzędziem, które służy do badania inteligencji emocjonalnej (Jaworowska, Matczak 2001).

W oparciu o badania tą skalą uzyskuje się wynik ogólny, na podstawie którego trudno jest wnioskować o różnorodnych zdolnościach, które składają

się na inteligencję emocjonalną. Podejmując próbę określenia struktury inteligencji emocjonalnej Jaworowska i Matczak (2001) przeprowadziły analizy czynnikowe w oparciu o wyniki badań polską wersją kwestionariusza *INTE* w poszczególnych grupach normalizacyjnych. Wyniki tych analiz pokazały, że można zinterpretować dwa spośród trzech wyodrębnionych w każdej grupie czynników: (1) Zdolność do wykorzystania emocji do wspomagania myślenia i działania; (2) Zdolność do rozpoznawania emocji. Rezultaty analiz czynnikowych przeprowadzonych przez autorów kwestionariusza *INTE* potwierdziły natomiast jednoczynnikową strukturę inteligencji emocjonalnej (Schutte i in. 1998).

4. Analiza i interpretacja wyników

Założenia teoretyczne oraz rezultaty dotychczasowych badań stały się podstawą do przeprowadzenia ponownej analizy czynnikowej w oparciu o wyniki kwestionariusza *INTE* w grupie 120 studentów lubelskich uczelni. Celem określenia struktury czynnikowej przeprowadzono analizę czynnikową z zastosowaniem metody głównych składowych z rotacją *varimax*. Reguła Keisera wskazywała na rozwiązanie 10-czynnikowe, podczas gdy test osypiska wskazuje na model 5 czynnikowy, aczkolwiek niejednoznacznie. Zdecydowano się jednak na strukturę pięciu czynników, które znajdują się powyżej 1,5 wartości własnej (wykres 1). Ładunki czynnikowe dla poszczególnych itemów, które przyporządkowano do określonych czynników wynosiły powyżej 0,4 (tab. 1).

Wykres 1. Wykres wartości własnych czynników kwestionariusza *INTE*Tab. 1. Ładunki czynnikowe dla poszczególnych itemów kwestionariusza *INTE*

Itemy kwestionariusza <i>INTE</i>	Czynniki				
	F1	F2	F3	F4	F5
IE1	0,18	0,42*	0,07	0,26	0,29
IE2	0,05	0,22	0,50*	0,40	0,02
IE3	-0,02	0,70	0,16	0,08	0,01
IE4	0,33	0,25	0,03	-0,50*	0,07
IE5	0,64*	0,18	-0,03	-0,11	0,26
IE6	0,15	0,05	-0,01	0,35	-0,12
IE7	-0,11	-0,01	0,64*	0,01	0,20
IE8	0,05	0,07	0,19	0,50*	0,05
IE9	0,24	0,17	0,12	0,48	0,25
IE10	-0,02	0,72	0,14	-0,02	0,03
IE11	0,06	0,10	0,01	0,31	0,73*
IE12	0,16	0,60*	0,03	-0,04	0,22

IE13	0,38	0,34	0,24	-0,32	0,14
IE14	0,13	0,29	0,44*	-0,09	0,13
IE15	0,53*	0,12	0,08	0,05	0,17
IE16	0,29	0,33	0,28	-0,25	0,08
IE17	0,11	0,17	0,63*	-0,07	-0,09
IE18	0,73*	0,00	0,17	0,11	-0,06
IE19	0,40	0,36	-0,21	0,34	0,08
IE20	0,13	0,11	0,61*	0,14	0,12
IE21	0,33	0,50*	0,09	0,07	-0,26
IE22	0,50*	0,34	-0,05	0,26	0,15
IE23	-0,03	0,49*	0,09	-0,03	0,35
IE24	0,18	0,01	0,14	-0,08	0,61*
IE25	0,68*	0,05	-0,03	0,07	0,18
IE26	0,11	-0,04	0,28	-0,16	0,53*
IE27	0,07	-0,10	0,70*	0,24	0,16
IE28	0,00	0,63*	0,01	0,12	-0,21
IE29	0,72*	-0,14	0,16	0,20	-0,10
IE30	0,29	0,09	0,28	-0,45*	0,38
IE31	0,13	0,45*	0,50*	-0,24	-0,02
IE32	0,55*	-0,08	0,34	-0,16	-0,06
IE33	0,51*	0,14	0,00	-0,23	0,41
Wariancja wyjaśniona	18,86	7,72	6,97	6,17	5,13

* itemy zakwalifikowane do czynników

Rzetelność czynników w *Kwestionariuszu INTE* wahała się od 0,77 do 0,40 (tab. 2). Najwyższą rzetelność (0,77) posiada czynnik F1 (Zdolność do rozpoznawania emocji), nieco mniejszą (0,70) czynnik F3 (Zdolność do regulowania emocji) oraz czynnik F2 – Zdolność do wykorzystania emocji do wspomagania myślenia i działania (0,60). Najśłabsze, jeżeli chodzi o rzetelność, okazały się czynnik F5 (0,44), a także czynnik F4 (0,40).

Ze względu na najniższą rzetelność oraz niewielką liczbę itemów przypadających na dany czynnik zrezygnowano z czynnika F4 i F5. Pozostałe trzy czynniki charakteryzują się zadowalającą rzetelnością, jak również wystarczającą liczbą twierdzeń wchodzących w skład każdego z nich. Poniżej zamieszczono interpretację wyłonionych czynników w oparciu o treść przypadających na nie itemów kwestionariusza.

– **Czynnik F1 – Zdolność do rozpoznawania emocji:**

Trudno mi zrozumieć to, co ludzie chcą wyrazić bez słów (5);

Zdaję sobie sprawę z tego, co mówię innym bez pomocy słów (15);

Patrzę na twarze ludzi rozpoznaję uczucia, których doznają (18);
Łatwo rozpoznaję uczucia, które przeżywam (22);
Zdaję sobie sprawę z tego, co inni mówią bez słów (25);
Wystarczy mi popatrzeć na człowieka, by wiedzieć, co czuje (29);
Wysłuchując się w czyjś ton głosu, potrafię powiedzieć, co ten ktoś czuje (32);
Trudno mi zrozumieć uczucia innych ludzi (33).

– **Czynnik F2 – Zdolność do regulowania emocji:**

Wiem, kiedy mogę mówić innym o swoich osobistych kłopotach (1);
Gdy przeżywam pozytywne uczucia, wiem, jak sprawić, by długo trwały (12);
Panuję nad swoimi uczuciami (21);
Mobilizuję się do działania, wyobrażając sobie jego pozytywne rezultaty (23);
Gdy stoję wobec jakiegoś trudnego zadania, poddaję się, ponieważ sędzę, że poniosę porażkę (28);
Wykorzystuję swój dobry nastrój, by pomóc sobie w uporaniu się z przeszkodami (31).

– **Czynnik F3 – Zdolność do wykorzystania emocji do wspomagania myślenia i działania:**

Gdy napotykam przeszkody, przypominam sobie wcześniejsze sytuacje, w których udało mi się pokonać podobne trudności (2);
Kiedy zmienia się mój nastrój, dostrzegam przed sobą nowe perspektywy (7);
Biorę się za takie zajęcia, które dają mi zadowolenie (14);
Gdy jestem w dobrym nastroju, z łatwością przychodzi mi rozwiązywanie problemów (17);
Gdy jestem w dobrym humorze, potrafię wpadać na nowe pomysły (27);
Wykorzystuję swój dobry nastrój, by pomóc sobie w uporaniu się z przeszkodami (31).

Dla porównania w badaniach Jaworowskiej i Matczak (2001) polską wersją kwestionariusza *INTE* w poszczególnych grupach normalizacyjnych stosunkowo łatwo dało się zinterpretować dwa spośród trzech wyodrębnionych w każdej grupie czynników. Trzeciego z wyłonionych czynników nie udało się zinterpretować, reprezentujące go pozycje miały bowiem zróżnicowaną treść i były w znacznym stopniu różne dla poszczególnych grup.

Interpretacja pierwszego czynnika w niniejszych badaniach wydaje się najbardziej jednoznaczna biorąc pod uwagę treść przypadających na niego twierdzeń. Zdolność do rozpoznawania emocji dotyczy zarówno własnych stanów emocjonalnych jednostki, jak również tych doświadczanych przez innych ludzi. Interpretacja tego czynnika pokrywa się z czynnikiem II wyłonionym w badaniach Jaworowskiej i Matczak (2001). Zgodność dotyczy także treści twierdzeń, których ładunki czynnikowe silnie nasycone są danym czynnikiem. Interpretacja trzeciego czynnika (Zdolność do wykorzystywania emocji do wspomagania myślenia i działania) jest taka, jak w odniesieniu do czynnika I w badaniach wymienionych wcześniej autorów. Pozycje, których

ładunki czynnikowe są silnie nasycone danym czynnikiem są również w dużym stopniu zbieżne w porównywanych badaniach. Czynniki związane ze zdolnością do regulacji emocji nie zostały wyodrębnione w badaniach Jaworowskiej i Matczak (2001), natomiast jest spójny z teorią Mayera i Saloveya (1990), która była podstawą konstrukcji oryginalnej skali Schutte i współpracowników. (1998).

Analizy czynnikowe przeprowadzone przez autorów oryginalnej metody do badania inteligencji emocjonalnej pokazały, że najlepsze jest rozwiązanie jednoczynnikowe, co wskazywałoby na homogeniczność mierzonego przez *INTE* konstrukt. Krótka 33-itemowa *Skala Inteligencji Emocjonalnej*, będąca metodą samoopisu (Schutte i in. 1998) była stosowana w wielu dotychczasowych badaniach (Ciarrochi i in. 2001; Petrides, Furnham 2000; Saklofske i in. 2003; Schutte i in. 2001). Niezależne badania wskazywały na strukturę czteroczynnikową. Analiza interpretacji wyodrębnionych czynników w różnych projektach badawczych z zastosowaniem tej samej skali pokazuje, iż trzy spośród czterech czynników są zgodne treściowo, dotyczą oceny emocji, ich regulacji oraz wykorzystania w rozwiązywaniu problemów. Czwarty czynnik okazuje się być różnie interpretowany w odmiennych badaniach (Petrides, Furnham 2000; Saklofske i in. 2003; Gignac i in. 2005).

Warto zwrócić uwagę na fakt, że Salovey i Mayer (1990) stworzyli 10 wymiarowy model inteligencji emocjonalnej, ponieważ w trzech wyodrębnionych przez nich kategoriach znajdują się podkategorie. Według autorów kategorię – Ocena i ekspresja emocji, można podzielić na dotyczącą emocji własnych oraz innych osób; podobny podział dotyczy kategorii Regulacji emocji. Kategoria – Wykorzystywanie emocji – ma mniej klarowne i jednoznaczne podkategorie. Tett i Fox (2006) w sposób graficzny przedstawili 10 wymiarów inteligencji emocjonalnej opisanych przez Saloveya i Mayera (1990), które jednak nie zostały wyodrębnione w badaniach empirycznych z zastosowaniem skali samoopisu.

Austin i współpracownicy (2004) zastosowali zmodyfikowaną 41-itemową wersję skali Schutte i współpracowników. Przeprowadzone przez nich analizy czynnikowe były podstawą wyodrębnienia trzech czynników, które zbliżone są treściowo do trzech spośród czterech wyłonionych w poprzednich badaniach przy zastosowaniu wersji oryginalnej skali 33-itemowej (Petrides, Furnham 2000; Saklofske i in. 2003), gdzie zostały określone jako Regulacja emocji/nastroju, Wykorzystanie emocji, Ocena emocji. Przegląd dotychczasowych badań, w których proponowano rozwiązanie czteroczynnikowe, zdaniem Austin i współpracowników (2004) czwarty czynnik często był słabo zdefiniowany. Przedstawione powyżej rezultaty analiz czynnikowych oraz interpretacje wyłonionych komponentów inteligencji emocjonalnej wydają się być spójne z wynikami uzyskanymi w niniejszych badaniach.

Dla porównania można odwołać się do badań Dawda i Hart (2000) z zastosowaniem kwestionariusza *EQ-i* Bar-Ona, na podstawie których wyodrębniono pięć następujących wymiarów inteligencji emocjonalnej: inteligencja intrapersonalna, inteligencja interpersonalna, zdolność do adaptacji, radzenia sobie ze stresem oraz ogólny nastrój. Należy zaznaczyć, że podłożem teoretycznym metody jest model mieszany inteligencji emocjonalnej ujmujący również cechy osobowości.

Mayer, Caruso i Salovey (2000) w swoich badaniach empirycznych zastosowali skalę *MEIS*, która ma formę testową, a nie kwestionariuszową. Wyniki tych badań poddano analizie czynnikowej, na podstawie której wyodrębniono trzy komponenty inteligencji emocjonalnej: percepcja, rozumienie oraz kierowanie emocjami. W literaturze znajdują się również doniesienia z badań z zastosowaniem tej metody, których autorzy (Ciarrochi i in. 2000) zidentyfikowali jedynie dwa czynniki EI: percepcja emocji; rozumienie emocji oraz kierowanie nimi.

Badania Rode i współpracowników (2008) z zastosowaniem nowszej wersji skali testowej (*MSCEIT V2.0*) pokazały, że model trzyczynnikowy jest najlepiej dopasowany do wyników badań empirycznych. Wyłonione przez autorów wymiary inteligencji emocjonalnej dotyczą „doświadczeniowej” inteligencji emocjonalnej, rozumienia oraz kierowania emocjami.

Podsumowując należy podkreślić, że w podejmowanych badaniach dotyczących struktury czynnikowej inteligencji emocjonalnej stwierdzono również istnienie czynnika ogólnego niezależnie od pozostałych czynników (Ciarrochi i in. 2000; Mayer i in. 2000; Saklofske i in. 2003; Dawda, Hart 2000; Rode i in. 2008, Gignac i in. 2005).

5. Podsumowanie

Rezultaty przeprowadzonych badań oraz analiza czynnikowa potwierdzają strukturalny charakter inteligencji emocjonalnej, badanej za pomocą kwestionariusza *INTE*. Analizy statystyczne pozwoliły wyłonić następujące czynniki, inaczej komponenty inteligencji emocjonalnej: Zdolność do rozpoznawania emocji (F1); Zdolność do regulowania emocji (F2); Zdolność do wykorzystania emocji do wspomagania myślenia i działania (F3). Konieczne wydają się jednak dalsze badania z tego zakresu w innych grupach wiekowych oraz z udziałem większej liczby osób badanych.

BIBLIOGRAFIA

- Austin E. J., Saklofske D. H., Egan V. (2005). Personality, well-being and health correlates of trait emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 38, 547-558.
- Bar-On R. (1997). *Emotional Quotient Inventory: technical manual*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Bastian V. A., Burns N. R., Nettelbeck T. (2005). Emotional intelligence predicts life skills, but not as well as personality and cognitive abilities. *Personality and Individual Differences*, 39 (6), 1135-1145.
- Caruso D. R., Mayer J. D., Salovey P. (2002). Relation of an ability measure of emotional intelligence to personality. *Journal of Personality Assessment*, 79 (2), 306-320.
- Ciarrochi J. V., Chan A. Y. C., Bajgar J. (2001). Measuring emotional intelligence in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 31, 1105-1119.
- Ciarrochi J. V., Chan A. Y. C., Caputi P. (2000). A critical evaluation of the emotional intelligence construct. *Personality and Individual Differences*, 28, 539-561.
- Dawda D., Hart S. D. (2000). Assessing emotional intelligence: reliability and validity of the Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQ-i) in university students. *Personality and Individual Differences*, 28, 797-812.
- Derksen J., Kramer I., Katzko M. (2002). Does a self-report measure for emotional intelligence assess something different than general intelligence? *Personality and Individual Differences*, 32, 37-48.
- Gannon N., Ranzijn R. (2005). Does emotional intelligence predict unique variance in life satisfaction beyond IQ and personality. *Personality and Individual Differences*, 38, 1353-1364.
- Gignac G. E., Palmer B. R., Manocha R., Stough C. (2005). An examination of the factor structure of the Schutte self-report emotional intelligence (SSREI) scale via confirmatory factor analysis. *Personality and Individual Differences*, 39, 1029-1042.
- Goleman D. (1997). *Inteligencja emocjonalna*. Poznań: Media Rodzina of Poznań.
- Goleman D. (1999). *Inteligencja emocjonalna w praktyce*. Poznań: Media Rodzina of Poznań.
- Jaworowska A., Matczak A. (2001). *Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.

- Law K. S., Wong C., Song L. J. (2004). The construct and criterion validity of emotional intelligence and its potential utility for management studies. *Journal of Applied Psychology*, 89 (3), 483-496.
- Matczak A. (2007). Rola inteligencji emocjonalnej. *Studia Psychologiczne*, 45 (1), 9-17.
- Mayer J. D., Caruso D. R., Salovey P. (2000). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, 27 (4), 267-298.
- Mayer J. D., Salovey P. (1999). Czym jest inteligencja emocjonalna? W: P. Salovey, D. J. Sluyter (red.), *Rozwój emocjonalny a inteligencja emocjonalna* (s. 21-70). Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Newsome S., Day A. L., Catano V. M. (2000). Assessing the predictive value of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 29, 1005-1016.
- Nosal C. S. (1998). Inteligencja emocjonalna. *Charaktery*, 4, 24-29.
- Palmer B., Donaldson C., Stough C. (2002). Emotional intelligence and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 33, 1091-1100.
- Parker J. D., Creque Sr. R. E., Bernhart D. L., Harris J. I., Majewski S. A., Wood L. M., Bond B. J., Hogan M. J. (2004a). Academic achievement in high school: does emotional intelligence matter? *Personality and Individual Differences*, 37, 1321-1330.
- Parker J. D., Summerfeldt L. J., Hogan M. J., Majewski S. A. (2004b). Emotional intelligence and academic success: examining the transition from high school to university. *Personality and Individual Differences*, 36, 163-172.
- Petrides K. V., Frederickson N., Furnham A. (2004). The role of the trait emotional intelligence in academic performance and deviant behavior at school. *Personality and Individual Differences*, 36, 277-293.
- Petrides K. V., Furnham A. (2000). On the dimensional structure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 29, 313-320.
- Petrides K. V., Furnham A. (2001). Trait emotional intelligence: psychometric investigation with reference to established trait taxonomies. *European Journal of Personality*, 15, 425-448.
- Rode J. C., Mooney C. H., Arthaud-day M. L., Near J. P., Rubin R. S., Baldwin T. T., Bommer W. H. (2008). An examination of the structural, discriminant, nomological and incremental predictive validity of the MSCEIT V2.0. *Intelligence*, 36, 350-366.
- Saklofske D. H., Austin E. J., Minski P. S. (2003). Factor structure and validity of a trait emotional intelligence measure. *Personality and Individual Differences*, 34, 707-721.
- Salovey P., Mayer J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185-211.

- Schulte M. J., Ree M. J., Carretta T. R. (2004). Emotional intelligence: not much more than *g* and personality. *Personality and Individual Differences*, 37 (5), 1059-1068.
- Schutte N. S., Malouff J. M., Bobik C., Coston T. D., Greeson C., Jedlicka C., Rhodes E., Wendorf G. (2001). *The Journal of Social Psychology*, 141 (4), 523-536.
- Schutte N. S., Malouff J. M., Hall L. E., Haggerty D. J., Cooper J. T., Golden C. J., Dornheim L. (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 25, 167-177.
- Tett R. P., Fox K. E. (2006). Confirmatory factor structure of trait emotional intelligence in student and worker samples. *Personality and Individual Differences*, 41, 1155-1168.

THE EMOTIONAL INTELLIGENCE'S STRUCTURE

(Summary)

Growing interest in emotional intelligence has led authors to evaluate its factor structure. In 1990, Salovey and Mayer created the model of emotional intelligence that included three spheres: Appraisal and Expression of Emotion, Regulation of Emotion, and Utilization of Emotion. INTE questionnaire is a Polish version of the self-report measure of EI developed by Schutte et al. (1998) adapted by Jaworowska and Matczak (2001). This scale is based on the Salovey and Mayer (1990) model of emotional intelligence. A short self-report emotional intelligence measure was completed by a sample of 120 students of both sexes (67 women and 53 men) with an age average of 21 years. The respondents were Lublin university students. The factor analysis of the EI scale suggested a hierarchical factor structure. The results allowed the authors to identify three components of emotional intelligence: ability to recognize emotion, ability to regulate emotion, and ability to utilize emotion in thinking and activity.

Korekta językowa – Katarzyna Ostrowska